

РОЗДІЛ 5

МАЙСТЕРНІСТЬ МЕДІАТОРА

Медіатор є ключовим учасником процедури медіації, її організатором та керівником. Від його майстерності багато в чому залежить успішне її проведення та досягнення позитивного для сторін медіації результату. Будучи діагностом конфлікту, інформатором сторін про сутність та можливості медіації, організатором та керівником процедури, помічником у генеруванні ідей щодо шляхів виходу з конфлікту, медіатор має володіти різноманітними компетентностями для ефективного виконання своїх функцій.

5.1. Медіатор як професія

У багатьох країнах світу, а з недавнього часу і в Україні медіатор є самостійною професією, включеною до класифікатора професій (код 2442.2. Фахівець з урегулювання конфліктів та медіації у соціально–політичній сфері).

Професійна діяльність медіатора належить до суб'єкт-суб'єктного типу («людина-людина» за класифікацією Є. О. Клімова¹³⁵), тобто вона передбачає спілкування та взаємодію з людьми задля допомоги їм у вирішенні або запобіганні конфліктних ситуацій. Для цього професійний медіатор має володіти певними здібностями, зокрема, інтелектуальними, мовними, емоційними та низкою комунікативних та процедурних умінь і навичок. З іншого боку діяльність медіатора належить до класу евристичних, вона пов'язана з аналітичною, дослідницькою діяльністю, плануванням, управ-

---

¹³⁵ Клімов Е. А. Введение в психологию труда: Учебник для вузов. Москва: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. С. 187.

лінням, контролем, інтеракційними процесами між людьми, конструюванням та проєктуванням продуктивних шляхів виходу з конфліктних ситуацій. Ця професійна діяльність вимагає високої ерудиції, оригінальності, критичності мислення, прагнення до розвитку та постійного самовдосконалення. Престиж професійної діяльності перебуває на стадії формування, оскільки медіація в нашій країні тільки впроваджується в практику¹³⁶.

У зв'язку з цим постають питання про створення та реалізацію вимог до такої професії. Зазвичай вони визначаються через інститут акредитації медіатора.

Акредитація (синоніми — сертифікація/certification, реєстрація/registration) — процедура включення до публічних реєстрів за умови виконання певних вимог.

Акредитуватися можуть як медіатори, так і навчальні центри та організації-провайдери послуг і для цього створюються окремі реєстри.

Багато питань виникає щодо суб'єктів ведення **реєстрів медіаторів**. Існує два варіанти організації реєстрів медіаторів.

Перший варіант — ведення реєстрів покладається на ті організації, які безпосередньо працюють із медіаторами — суди; служби у справах дітей; об'єднання медіаторів; організації, які здійснювали підготовку медіаторів; організації, які надають послуги медіації, тощо.

Зазвичай вимоги до медіаторів для отримання акредитації в таких організаціях є досить високими, наприклад, наразі провідні міжнародні об'єднання медіаторів вимагають навчання з обов'язковим практичним екзаменом, докази проведення медіацій, постійну супервізію і підвищення кваліфікації медіаторів. Таким чином створюється конкурентне середови-

---

¹³⁶ Белінська І. А. Основні критерії психологічного профілю медіатора. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць КІПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2012. Том. 18. С. 36–37.

ще і стимули підвищення професійного рівня медіаторів. Крім того система, за якої в державі існує декілька реєстрів медіаторів, зумовлена необхідністю спеціалізованих реєстрів. Зокрема для організації роботи медіаторів у судах формується перелік 20–30 медіаторів, які надають послуги медіації за рекомендації цього суду і у кваліфікації яких суд упевнений. З огляду на те, що сімейні медіатори мають володіти специфічними навичками, наразі також вводяться окремі реєстри для системи сімейної медіації.

За даними дослідження вчених із Нідерландів, система ведення реєстрів багатьма організаціями (як державними, так і недержавними) запроваджена в більшості країн світу і Європи, а саме в таких країнах як Швейцарія, Бразилія, Канада, Єгипет, Індія, Ізраїль, Японія, Сінгапур, Південно-Африканська Республіка, США, Фінляндія, Німеччина, Ірландія, Литва, Голландія, Португалія, Словенія, Іспанія, Швеція, Велика Британія, Австралія, Бельгія, Австрія, Чехія, Польща¹³⁷.

У деяких із перелічених країн існує єдиний державний реєстр медіаторів, але він не є обов'язковим і не виключає наявність інших реєстрів. Зазвичай пропоненти єдиного державного реєстру наводять приклад Австрії, де єдиний реєстр медіаторів ведеться Міністерством юстиції і виставляє достатньо високі вимоги до включення до нього, але цей реєстр не є обов'язковим для всіх медіаторів. За законодавством Австрії медіацію можуть проводити також особи, які не внесені до міністерського реєстру медіаторів. Аналогічна система дворівневої акредитації медіаторів, коли за бажанням самих медіаторів, вони можуть підвищити свою кваліфікацію, отримати статус сертифікованого медіатора і потрапити до єдиного національного реєстру, крім Австрії, існує ще в Австралії,

---

¹³⁷ Schonewille F. The Variegated Landscape of Mediation Regulation: Comparative Study of Mediation Regulation in Europe and the World / F. Schonewille, M. Schonewille., 2014. (Eleven International Publishing).

Бельгії та Чехії і буде запроваджуватися в Німеччині. Однак для заняття медіаторською діяльністю включення до реєстру не є обов'язковим. Медіатори самі, виходячи з їхньої оцінки попиту на свої послуги, вирішують питання додаткової акредитації на національному рівні. В Австралії, наприклад, попри те що з 2008 року існує Система національної акредитації медіаторів (National Mediator Accreditation System),¹³⁸ у переліку медіаторів Верховного суду австралії з 12 осіб тільки двоє акредитовані цією Системою, а всі інші — іншими організаціями¹³⁹. У Російській Федерації,¹⁴⁰ Казахстані та Киргизстані законодавством про медіацію закріплена можливість багатьох різних реєстрів медіаторів, і практика підтверджує життєздатність такого підходу.

Другий можливий варіант — ведення реєстрів медіаторів зводиться до централізації цього процесу в рамках єдиного державного реєстру, який ведеться зазвичай Міністерством юстиції. Така система існує в невеликій кількості держав: Аргентина, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Греція, Угорщина, Словаччина¹⁴¹. Крім того, за нашими даними з пострадянських країн обов'язкові національні державні реєстри було нещодавно введено в Білорусі та Молдові.

---

¹³⁸ Mediator Standarts Board. URL: <https://msb.org.au/about-msb>

¹³⁹ Supreme Court of the Australian Capital Territory. URL: https://www.courts.act.gov.au/supreme/services/list_of_mediators

¹⁴⁰ Федеральний інститут медіації РФ. URL: <http://fedim.ru/reestr-mediatorov/reestr-mediatorov-po-organizaciyam/>

¹⁴¹ В Румунії також існує єдиний національний обов'язковий реєстр медіаторів, який ведеться Міністерством Юстиції, але рішення щодо включення осіб до реєстру приймається недержавним органом — Радою Медіаторів, який складається з медіаторів, нотаріусів, суддів, інш. Fred Schonewille & Manon Schonewille, *The Variegated Landscape of Mediation Regulation: Comparative Study of Mediation Regulation in Europe and the World* (Eleven International Publishing, 2014).

У цих країнах для функціонування як медіатор особа має обов'язково бути занесена до реєстру міністерства юстиції й отримати свідоцтво. Для цього створюється окремий підрозділ міністерства юстиції або ця робота доручається конкретному відділу міністерства; на це виділяються бюджетні кошти, видаються окремі підзаконні акти, якими детально регламентуються вимоги для внесення у реєстр медіаторів, тощо.

Разом із тим навіть у країнах, де існує обов'язковий державний реєстр медіаторів, держава не вимагає від медіаторів проходження спеціального екзамену. В усіх указаних країнах (крім Молдови)¹⁴² для включення до реєстру медіаторів необхідно надати документи, які формально підтверджують навчання з медіації, вік, освіту тощо. Таким чином, навіть єдині обов'язкові державні реєстри медіаторів є системами постановки на облік за формальними ознаками і виконують радше інформаційні функції для споживачів. Мотивації для підвищення професійного рівня медіаторів такі системи не несуть, адже всі медіатори в країні мають однакову формальну акредитацію. Тому не є випадковим, що в країнах, які запровадили єдині державні реєстри, медіація розвивається досить повільно.

Наприкінці необхідно зазначити, що жоден міжнародний документ або документ Європейського Союзу не вимагає і не рекомендує створення єдиного державного обов'язкового реєстру медіаторів.

Таким чином, на сьогодні кращою світовою практикою є надання права ведення реєстрів медіаторів усім суб'єктам, які мають у цьому потребу, — судам, іншим державним органам, об'єднанням медіаторів, організаціям, які забезпечують

---

¹⁴² Введення кваліфікаційного екзамену для внесення медіаторів в єдиний обов'язковий державний реєстр медіаторів (як нещодавно було зроблено в Молдові) є фактичним державним ліцензуванням діяльності медіаторів, проти якого послідовно і впевнено виступає медіаторська спільнота України.

підготовку медіаторів та надання послуг медіації населенню тощо.

Щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів, то основним механізмом такої відповідальності є виключення особи з реєстру медіаторів, що спричиняє великі репутаційні ризики для медіатора. Для цього в організаціях, які ведуть реєстри і розробляють кодекси поведінки медіаторів або використовують модельні документи, такі як Європейський кодекс медіаторів, створюються дисциплінарні комісії, куди споживачі можуть подавати скарги. Якщо дисциплінарна комісія підтвердить порушення медіатором етичних норм, як санкція передбачається виключення її/його з реєстру, іноді з вимогою проходження додаткового навчання. Така система діє, наприклад, у Канадському інституті альтернативного вирішення спорів¹⁴³.

У зв'язку з тим, що в більшості країн запроваджена система ведення реєстрів багатьма організаціями, то і дисциплінарна відповідальність накладається тими ж організаціями. Єдиною вимогою міжнародних документів у сфері медіації, зокрема Директив Європейського Союзу, є вимога публікації інформації про дисциплінарні процедури на вебсайтах організацій-провайдерів послуг медіації в доступній для споживача формі, що і є на сьогодні кращою практикою.

У країнах прецедентного права (США, Австралія, Канада, Нова Зеландія, Сінгапур, Індія) законодавство про медіацію не встановлює жодних вимог для медіаторів. Такі вимоги встановлюються державними органами або професійними організаціями медіаторів через системи акредитації в цих організаціях.

У країнах континентального права основні вимоги до медіаторів закріплюються в спеціальному законодавстві про медіацію. Зазвичай такі вимоги зводяться до трьох дуже загальних:

---

¹⁴³ ADR Institute of Canada. URL: <http://adric.ca/rules-codes/complaints-discipline-policy/>

1) вік; 2) освіта; 3) професійна підготовка з медіації. Додаткові вимоги можуть установлюватися державними органами або професійними організаціями медіаторів через системи акредитації в цих організаціях.

Важливим моментом є відсутність вимоги юридичної освіти для практикування медіації. Зазвичай представники інших професій — психологи, інженери, лікарі, вчителі — є не гіршими за юристів медіаторами. Тому законодавством зазначається рівень необхідної освіти, але не фах. Вимога щодо підготовки з медіації в законодавстві вказується в годинах, необхідних для підготовки. Наразі прослідковується тенденція до збільшення годин підготовки і до включення обов'язкового практичного елементу. За даними нідерландських дослідників на 2014 рік, середній показник по годинах підготовки у Європейському Союзі складає 81 годину, по країнах світу (крім країн — членів ЄС) — 27 годин¹⁴⁴. Однак окремі країни за деякими акредитаційними програмами вимагають до 500 годин підготовки (Австрія щодо «зареєстрованих» медіаторів). Крім того деякі нормативні акти виставляють доволі детальні вимоги щодо змісту навчальної програми підготовки з медіації або підвищення кваліфікації.

Нижче наведено законодавчі вимоги деяких країн щодо професії медіатора.

---

¹⁴⁴ Schonewille F. The Variegated Landscape of Mediation Regulation: Comparative Study of Mediation Regulation in Europe and the World / F. Schonewille, M. Schonewille., 2014. (Eleven International Publishing).

Таблиця 5

Вимоги для набуття професії медіатора

	Статус	Вік	Освіта	Підготовка з медіації	Підвищення кваліфікації	Інше
Австрія	Не зареєстрований медіатор	—	—	—	—	—
	Зареєстрований медіатор	28	—	Теорія 200–300 годин + практика 100–200 годин	50 годин за 5 років	Добро-чесність, відсутність судимості
Болгарія	Медіатор	—	—	60 годин (з них практики 30 годин)	30 годин на рік	Відсутність судимості
Німеччина	Не сертифікований медіатор	—	—	—	—	—
Німеччина	Сертифікований медіатор	—	Вища/професійна-освіта	120 годин + супер-візія	4 медіації + 4 супервізії + 20 годин навчання протягом 2 років	Вимоги до програми-підготовки: 2 роки професійного досвіду
Угорщина	Медіатор	—	Вища + 5 років досвіду	60 годин	50 годин за 5 років	Відсутність судимості

	Статус	Вік	Освіта	Підготовка з медіації	Підвищення кваліфікації	Інше
Італія	Медіатор	—	Ступінь бакалавра	50 годин	18 годин за 2 роки	Комедіація, 20 медіацій за 2 роки після отримання статусу медіатора
Румунія	Медіатор	—	Вища + 3 роки досвіду	80 годин	20 годин на рік	Добра репутація, відсутність судимості
Іспанія	Медіатор	—	Вища/професійна освіта	100 годин (з них 35 годин практики)	—	Страховання професійної діяльності
Російська Федерація	Непрофесійний медіатор	—	—	—	—	Відсутність судимості
	Професійний медіатор	25 років	Вища	До 2011 р. — 120 годин	—	Відсутність судимості
Білорусь	Медіатор	—	Вища/Судовий примирювач	Для юристів — 140 годин Для інших — 170 годин	—	Відсутність судимості, не держслужбовець

Вимоги приватних організацій медіаторів, які запроваджують свої схеми акредитації, порівняно із законодавчими вимогами до медіаторів є вищими. Зокрема, спостерігається тенденція до посилення вимог щодо практичних навичок медіатора. Тому багато об'єднань медіаторів, у тому числі і міжнародних, окрім прописаних годин практичного навчання (рольові ігри, симуляції, кейс-стаді) вимагають конкретні формати екзамену наприкінці навчання та проведення мінімальної кількості медіацій на рік.

Екзамени крім традиційної теоретичної складової мають практичну частину, яка складається з проведення особою медіаційної сесії в ігрових умовах (так званий *performance-based assessment*). Такі симуляційні сесії спостерігаються й оцінюються досвідченими медіаторами і навіть записуються на відео.

Вимога проведення зазначеної кількості медіацій на рік надає стимул для професійного зростання і запобігає появі так званих «формальних» медіаторів, які пройшли навчання, але не провели жодної медіації. На практиці вимога проведення зазначеної кількості медіацій на рік викликає труднощі щодо підтвердження факту проведення медіацій. Для цього деякі організації медіаторів вводять систему постійного менторства, коли ментор (досвідчений медіатор з репутацією) підтверджує кількість і якість медіацій, які були проведені його підопічним. Така система запроваджена, наприклад, у Раді цивільної медіації Великої Британії. Другий варіант, який запровадив Міжнародний інститут медіації — надання кандидатом для акредитації анонімних анкет, які заповнювали його клієнти за результатами конкретної медіації.

Нижче наведені вимоги трьох відомих професійних організацій медіаторів щодо акредитації медіаторів.

Таблиця 6

Вимоги професійних організацій щодо акредитації медіаторів

	Рада цивільної медіації – Civil Mediation Council (Велика Британія)	Міжнародний інститут медіації/ Американська Асоціація Арбітражу (IMI /AAA)	Медіація і право (Російська Федерація)
Навчання у цій організації, години	40 (з них 20 годин практики)	140 годин	120 (академічних)
Навчання в інших центрах, години	40 (з них 20 годин практики)	140 годин (у центрах, акредитованих МІМ)	120 + 60 (академічних)
Практика	До отримання акредитації – присутність на 6 медіаціях протягом 12 місяців Після акредитації – 4 медіації протягом 12 місяців	25 задокументованих медіацій (200 годин), з них 20 платних	7 медіацій протягом 18 місяців
Екзамен традиційний	–	25 питань	Теорія і практика
Екзамен через практику	4 години записаної рольової гри або реальної медіації	1 година записаної рольової гри	–
Строк акредитації	1 рік	5 років	5 років
Підвищення кваліфікації	6 годин на рік	–	80 академічних годин протягом 5 років

	Рада цивільної медіації – Civil Mediation Council (Велика Британія)	Міжнародний інститут медіації/ Американська Асоціація Арбітражу (IMI /AAA)	Медіація і право (Російська Федерація)
Скарги, оцінка, адміністру- вання справ	Система скарг і оцінки роботи медіатора на його сайті. Докази наявності процедур адміні- стрування справ	—	—
Страхуван- ня	Страховий поліс на суму 1 млн фунтів	—	—

Особливості акредитації медіаторів у сфері сімейної медіації

Сфера сімейної медіації розвивається прискореними темпами порівняно з іншими сферами, що викликано найбільшою її ефективністю в справах щодо розлучення подружжя, поділу майна або вирішення питань щодо виховання дітей при розлученні. У такому «екологічному» вирішенні сімейних справ зацікавлена і держава, тому в багатьох країнах спостерігається збільшення державного фінансування програм сімейної медіації. Разом із тим, сімейна медіація має свою специфіку щодо необхідності глибоких психологічних знань і навичок медіатора, розуміння особливостей дитячої психіки, необхідності ідентифікації домашнього насильства та реагування на нього тощо. Крім того, від сімейних медіаторів вимагається знання основ сімейного права, зокрема, особистих немайнових та майнових відносин подружжя та інших членів сім'ї. Тому до сімейних медіаторів висуваються особливі вимоги щодо акредитації як державними органами, так і об'єднаннями і організаціями медіаторів. Акредитаційні вимоги багатьох організацій

передбачають системи постійного менторства або супервізії сімейних медіаторів.

Особлива увага приділяється емоційній компетентності та ресурсному стану сімейних медіаторів.

Попри відсутність правового регулювання діяльності медіаторів у країнах прецедентного права, сімейні медіатори, наприклад в Австралії, які працюють як в рамках досудової медіації, так і у судах, мають бути зареєстровані в установленому порядку, як «фахівці з врегулювання сімейних спорів» (*family dispute resolution practitioner*). У 2008 році було видано спеціальний законодавчий акт, який регулює акредитацію саме сімейних медіаторів – «фахівців з урегулювання сімейних спорів»¹⁴⁵. Для реєстрації в Реєстрі при Департаменті Генерального прокурора медіатори повинні надати копію диплому про вищу освіту в певній сфері, а також доказ того, що вони пройшли підготовку в навчальному закладі, зареєстрованому згідно з вимогами Департаменту Генерального прокурора, докази того, що медіатор має доступ до функціонуючої системи скарг і оцінювання його діяльності (які були розроблені ним самостійно або надані організацією, через яку медіатор здійснює діяльність). Крім того, сімейні медіатори мають додержуватися правил професійної поведінки і проведення медіації, зазначених у Регуляціях 2008 року, мають проходити курси з підвищення кваліфікації обсягом не менше 24 години за 24 місяці.

---

¹⁴⁵ Australian Government: Family Law (Family Dispute Resolution Practitioners) Regulations 2008 No 183 URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/F2008L03470>

Таблиця 7

**Вимоги професійних організацій
щодо акредитації сімейних медіаторів**

	Рада сімейної медіації – Family Mediation Council (Велика Британія)	Асоціація сімейної медіації – Ontario Association for Family Mediation, Canada (провінція Онтаріо, Канада)
Години навчання	60	102: 60 — тренінг з медіації; 21 — тренінг із скринінгу на домашнє насильство; 21 — курс із сімейно- го права (для юристів не обов'язково)
Освіта	—	Вища (університет або ко- ледж) або 10 років досвіду роботи з людьми
Навчання	Вимоги до навчаль- ної програми, екзамен через практику	Вимоги до навчальної про- грами, екзамен через прак- тику
Стажуван- ня	1 комедіація оцінює- ється ментором 1 медіація оцінюється ментором 3 медіації самостійно	100 годин медіації з суперві- зією досвідченого медіатора (копії 5 угод або меморанду- мів за результатами медіації)
Підвищен- ня кваліфі- кації	4 год з ментором (2 особисто) 15 годин прямої ме- діації (не рахуються консультація або під- готовка до медіації)	10 годин на рік
Строк акредитації	3 роки	—
Страхуван- ня	—	1 млн доларів